

UDC: 343.3/.7(497.1)"1929/1939"
343.8(497.1)"1929/1939"

CERIF: H250, H300, S149

DOI: 10.51204/HLH_23203A

Душан Б. ЈОВИЋ*

НАСИЛНИЧКИ КРИМИНАЛИТЕТ И КРИВИЧНЕ САНКЦИЈЕ У КРАЉЕВИНИ ЈУГОСЛАВИЈИ

У раду ће бити приказани статаистички подаци о стању криминалитета у Краљевини Југославији у периоду од 1929. до 1939. године, као и уредни приказ развоја статаистичке службе од њеног оснивања 1862. године до почетка Другог светског рата у Југославији 1941. године. Подаци изнећи у раду преваходно су засновани на подацима наведеним у Статаистичким годишњацима Краљевине Југославије, који су издавани за период од 1929. године до 1940. године од стране Ошће државне статаистике. У периоду од 1932. до 1941. године издао је 10 томова, тачније 10 годишњака који су представљали својеврсни скуп статаистичких података везаних за податке од значаја, као што су подаци о становништву, привреди, просвети, култури, државној управи, али и боће наводе о криминалитету у држави. Подаци о криминалитету на подручју Краљевине Југославије приказани су кроз праксу окружних и првостепенних судова, средних судова и казних завода. Подаци о криминалитету подразумевају доста боће евиденцију и податке о врстама кривичних дела и санкцијама изреченим њиховим учиниоцима, али и детаљне податке о осуђеним лицима као што су пол, старост, вероисповест, писменост, народност, занимање, брачни стање... Аутор кроз анализу досудних статаистичких података представља једну целокупну и детаљну слику криминалитета на подручју Краљевине Југославије, са посебним освртом на насилнички криминалитет, као један од најзаступљенијих видова криминалитета, како у прошлости, тако и данас.

Кључне речи: Краљевина Југославија. – Криминологија. – Кривично право – Кривична санкција. – (Насилнички) криминалитет. – Статаистика.

* Студент друге године основних академских студија права на Правном факултету Универзитета у Београду, dusanjoviccc@gmail.com

Овај рад је проширена верзија излагања са конференције Iustoria 2023: Law and Punishment, одржане од 23. до 25. марта 2023. године, на Правном факултету Универзитета у Београду.

1. УВОДНА РЕЧ

Криминалитет представља свеукупност злочина извршених на одређеној територији у одређеном временском периоду.¹ Данас је у правничкој литератури честа класификација криминалних активности на насилнички, имовински, политички, привредни, еколошки и саобраћајни криминалитет. У научној литератури заступљено је више дефиниција насилничког криминалитета, као једног од најзаступљенијих видова криминалитета. Насилнички криминалитет представља дела код којих се ради постизања одређеног циља користи напад на жртву или се нападом прети, односно он представља агресивно понашање предузето са намером да се неко други повреди.² Насиље се најчешће везује за појам агресивности (лат. *aggressio* – на сртај, напад) и схвата се као испољавање насилничког понашања.³ Што се облика насилничког криминалитета тиче, најчешћи облици су убиства и телесне повреде, прогањање, силовање и друго сексуално узнемиравање и насиље у породици.⁴ Најчешће се под насилничким криминалитетом подразумевају кривична дела против личности, као и нека кривична дела против имовине извршена насилним путем (нпр. разбојништво и разбојничка крађа) и кривична дела против полне слободе (попут силовања). *Сјайисјички јодишњак Краљевине Југославије* за 1932. годину под кривичним делима против личности подразумева „умишљено“ лишење живота, лишење живота из нехата, лишење живота на захтев убијеног, чедоморство, истеривање плода, одвођење женске ради ступања у брак, тешку телесну повреду, телесну повреду, неовлашћено лишење слободе, повреду неповредивости стана, увреду и клевету.⁵ Под насилничким криминалитетом у овом раду ће се сматрати само дела за која су судили окружни и првостепени судови – „умишљено“ лишење живота, лишење живота из нехата, лишење живота на захтев убијеног, чедоморство, истеривање плода, одвођење женске ради ступања у брак, тешка телесна повреда из групе кривичних дела против личности, насилна обљуба из групе кривичних дела против морала и разбојништво из групе кривичних дела против имовине.

1 Ђорђе Игњатовић, *Криминологија*, Универзитет у Београду – Правни факултет, Београд 2021, 15.

2 *Ibid.*, 112.

3 Ђорђе Игњатовић, „Појам и етимологија насилничког понашања“, *Crimen – часопис за кривичне науке* 2/2011, 179.

4 Ђ. Игњатовић, *Криминологија*, 113–117.

5 *Сјайисјички јодишњак Краљевине Југославије*, књига IV (1932), Државна штампарија, Београд 1934, 422.

О многим подацима држава води евиденцију, па је то случај и са подацима о раду правосуђа, који, између осталог, подразумевају и податке о криминалитету (криминалу). Публикација података (укључујући и податке о криминалитету) представљају један од најважнијих статистичких достигнућа. Тако је у *Годишњаку Краљевине Срба, Хрватиа и Словенаца (СХС)* било наведено да држава издавањем *Годишњака* намерава да у једној књизи пружи податке о економском, социјалном и културном животу, као и да представи рад државних органа.⁶ Данас се статистички подаци објављују у Статистичком годишњаку и Билтенима РЗС-а, које на годишњем нивоу објављује Републички завод за статистику (РЗС), али је у прошлости публикавање статистичких података у нашој држави претрпело доста промена, од органа који је био надлежан да води статистику, до врсте података који су у годишњацима објављивани.

Србија бележи дугу традицију објављивања статистичких података од значаја. Статистичка служба Србије свој формални почетак везује за 1862. годину. Наиме, те године је указом кнеза Михаила Обреновића за обраду података из свих грана државне управе задужено економско одељење Министарства финансија. Убрзо након тога, 1864. године, при наведеном министарству је оформљено посебно одељење за статистику. Вођење статистике је 1882. године из надлежности Министарства финансија прешло у надлежност Министарства народне привреде.⁷ Публиковање статистичких података у Србији отпочето је објављивањем првог *Државописа Србије*, издатог 1863. године. У периоду од 1863. до 1894. године издато је двадесет свезака, односно томова Државописа. Овај годишњак није редовно објављиван, те бележи два петогодишња прекида у излагању: у периоду од 1874. до 1879. године и од 1884. до 1889. године. Државопис престаје да излази 1893. године, када са објављивањем отпочиње *Статистички годишњак Краљевине Србије*. Први Статистички годишњак издат је 1895. године за 1893. годину, и садржао је податке о суђењима у периоду од 1888. до 1893. године. Укупно је издато дванаест књига Статистичког годишњака Краљевине Србије, које обухватају период од 1893. до 1908. године, издатих у периоду од 1895. до 1913. године. Тринаести број годишњака за период 1909–1910. године није објављен услед избијања Великог рата 1914. године.⁸ Избијање Великог рата условило је привремену обуставу рада статистичке службе. У

6 *Годишњак Краљевине Срба, Хрватиа и Словенаца*, Графички институт „Народна мисао“ А. Д, Београд 1926, 6.

7 Миодраг Николић, „Статистика у Србији“, *Зборник Мајнице српске за друштвене науке*, 1/2004, 231–233.

8 *Ibid.*, 237–242.

Краљевини Србији су, поред података из Државописа и Статистичких годишњака, од значаја биле и друге публикације Статистичке службе, попут књига и свезака ограничених на одређену област права. Тако је за кривично право и криминологију од посебног значаја публикација под називом *Кривично суђење 1888–1890*, издата у четири свеске.⁹ Сличне свеске нису издаване у каснијем периоду, изузев статистике објављене 1932. године. По окончању рата, уједињења и стварања Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца 1. децембра 1918. године, рад статистичке службе није поново заживео и достигао углед као пре рата. Дуго година се чекало да држава добије први јединствени преглед статистичких података. Године 1926. Краљевина СХС је добила први годишњак, и то за 1925. годину, али у њему нису били садржани подаци о криминалитету. Затим је поново уследио период необјављивања статистичких годишњака. Могући разлог дисконтинуитета у објављивању статистичких података је чињеница да су ресорне статистике, иако су биле доста детаљне, често касниле са достављањем података, те су онемогућиле редовно објављивање годишњака. Први *Статистички годишњак Краљевине Југославије* објављен је тек 1932. године за 1929. годину.¹⁰ У периоду од 1932. до 1941. године објављено је десет томова статистичких годишњака за период од 1929. до 1940. године.¹¹ Годишњаци су били двојезични, на српском и на француском језику, што је омогућило да се са статистичким подацима упознају и страни држављани.¹² Садржавали су податке о становништву (укључујући и попис становништва из 1921. и 1931. године), привреди (укључујући податке о пољопривреди, индустрији, саобраћају, трговини), просвети, култури, државној управи (обухватајући податке о војсци и морнарици, чиновништву и државним финансијама), али и богате наводе о криминалитету у држави. Иако су Годишњаци издавани за одређену годину, сваки од њих садржао је вишегодишње упоредне приказе одређених података,

9 *Ibid.*, 243.

10 Важно је напоменути да овај Годишњак није садржао потпуне податке о криминалитету на простору Краљевине Југославије. Наиме, статистика криминала није садржала податке првостепених судова за град Београд и округ београдски. Тек је са Годишњаком за 1932. годину почело комплетно објављивање података, укључујући и податке београдских првостепених судова који су каснили са достављањем података надлежном Министарству.

11 Иако је последњи Статистички годишњак објављен 1941. године за 1940. годину, у њему се нису налазили подаци о криминалитету у Краљевини у току 1940. године, већ су наведени подаци о криминалитету из претходног Годишњака.

12 Вероватан разлог објављивања података на француском је управо чињеница да је овај језика сматран језиком дипломатије у периоду између средине XVII века и окончања Другог светског рата (1945).

тако да иако је први Годишњак издат за 1929. годину из њега се могу видети многи подаци за претходне године, почев од 1919. године (дакле готово од самог стварања државе).

Такође, за поље кривичних наука, од посебног значаја је Статистика криминалитета објављена 1932. године, која је садржала статистичке податке о криминалитету за период 1922–1929. године. Ова публикација је садржала податке из праксе среских, окружних и првостепених судова и казних завода, а обухватала је податке о оптуженим, ослобођеним и осуђеним лицима према полу, старости, верском опредељењу, националној припадности, по врсти и величини казне, као и месечне прегледе извршених кривичних дела.¹³ Могући разлог објављивања ове посебне Статистике је чињеница да Годишњак за 1929. годину није садржао податке о криминалитету у ранијим годинама, па је овом Статистиком јавност упозната са таквим подацима.

2. КРИВИЧНО ЗАКОНОДАВСТВО И УРЕЂЕЊЕ СУДСКЕ ВЛАСТИ

Краљевина СХС/Југославија је дуги низ година била држава са фрагментарним правом, те је на њеној територији дуги низ година постојало више грађанскоправних и кривичноправних области. Тако су на подручју некадашње Краљевине Србије важили прописи Казнителног законика из 1860. године. На подручју Краљевине Црне Горе на снази је био Кривични законик из 1906. године, који је израђен по угледу на КЗ Србије из 1860. године. На подручју Војводине важили су прописи угарског КЗ из 1878. године, док су у осталим деловима државе важили прописи аустријског КЗ из 1852. године.¹⁴ Важеће различитих кривичних норми представљало је велики проблем, јер је одређено понашање у једном делу државе било инкриминисано а у другом декриминисано или је за једно кривично дело била предвиђена другачија санкција у различитим деловима државе, или је била предвиђена иста санкција али је извршавана на други начин. Тако је 1921. године отпочет рад на стварању јединственог кривичног законика. Законик је завршен 1923. а 1926. године Предлог законика је упућен Народној скупштини на усвајање, међутим; његово ус-

---

13 Невенка Д. Кнежевић-Лукић, *Настајак и развој научно-техничке полиције у Србији (1904–1941)*, Универзитет у Београду – Студије при универзитету – Историја и филозофија природних наука и технологије, Београд 2019, 295.

14 Зоран С. Мирковић, *Српска правна историја*, Универзитет у Београду – Правни факултет, Београд 2019, 244.

вајање је изостало.¹⁵ По увођењу личног режима краља Александра I Карађорђевића, краљ је Предлог озаконио 27. јануара 1929. године, а Кривични законик Краљевине Југославије¹⁶ је на снагу ступио 1. јануара 1930. године.¹⁷

Кривичним закоником су кажњиве радње биле подељене у две групе, на злочине и преступе. Злочини су представљали кривична дела за која је била забрањена смртна казна, робија или заточење, док су преступи били лакша кривична дела за која је била предвиђена казна строгог затвора, затвор или новчана казна. Истужи (прекршаји) – најлакше кажњиве радње – нису били обухваћени Закоником, већ је било предвиђено да се они нађу у посебном закоником; међутим, такав посебан законик није донет током постојања Краљевине.¹⁸

Кривични поступак је у Краљевини био је дефинисан Закоником о судском кривичном поступку из фебруара 1929. године.¹⁹ Према § 8. Законика, за кривична дела су судили срески, окружни, апелациони судови и Касациони суд. Срески судови били су надлежни за цео првостепени поступак за преступе млађих малолетника, као и за цео првостепени поступак за преступе старијих малолетника и пунолетних, за које је забрањена казна затвора или строгог затвора до једне године или новчана казна. Окружни судови били су надлежни у првом степену за све злочине и преступе забрањене смртном казном, робијом или заточењем, а као другостепени решавали су о призиву против пресуде и о жалбама против решења и наредби среских судова.²⁰ Апелациони

15 Милош Кнежевић, „Рад на унификацији материјалног кривичног права Краљевине СХС – Од пројекта из 1910. године до предлога Казненог законика из 1926. године“, *Весник љравне истјорије / Herald of Legal History* 1/2020, 217–223.

16 Кривични законик за Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца, *Службене новине Краљевине Срба, Хрватиа и Словенаца*, број 33 од 9. фебруара 1929. године.

17 Тома Живановић, *Основи кривичној љрава Краљевине Јујославије*, Штампарија „Гундулић“, Београд 1935, 92.

18 Тако је југословенско кривично право уместо првобитно планиране троеобе кривичних дела, која подразумева постојање злочина, престапа и иступа (која је била заступљена и у претходном КЗ Србије из 1860. године) – у ствари било дводеобно и подразумевало само злочине и преступе.

19 Законик о судском кривичном поступку, *Службене новине Краљевине Срба, Хрватиа и Словенаца*, број 45 од 23. фебруара 1929. године.

20 Кривичноправни систем Краљевине Југославије је познавао више редовних и ванредних правних лекова. Редовни правни лекови предвиђени Закоником били су: *жалба*, која се могла уложити против решења и наредби; *јризив*, који се улагао против пресуда окружног суда, и о њему је одлучивао Апелациони суд; и *ревизија*, која се изјављивала Касационом суду против пресуда окружног суда због повреде процесних одредаба или материјалног закона. Ванредни правни лекови били су *јонављање кривичној јосјуйка* (побијање пресуде услед појаве нових чињеница) и *захјев за зашјишју закона* (побијање пресуде услед неправилне примене закона).

судови решавали су о жалбама против наредби и решења окружних судова, о приговору против оптужнице и о призиву против пресуда првостепених кривичних судова, а Касациони суд²¹ решавао је о ревизијама против пресуда окружних судова, о призивима у вези са ревизијама и о жалбама против решења окружних и апелационих судова.²² Док је Кривични законик Краљевине Југославије за узор имао Предлог казненог законика за Краљевину СХС из 1926. године (који се у доброј мери ослањао на Нацрт казненог законика за Краљевину Србију из 1911. године), Кривични законик Немачког царства из 1871. године, Кривични законик Краљевине Норвешке из 1902. године и Кривични законик Руске империје из 1903. године,²³ Законик о судском кривичном поступку израђен је на основу Закона о казненом поступку за Хрватску и Славонију из 1875. године.²⁴

И сама судска власт је доста дуго била фрагментирана. На подручју државе постојало је чак шест кривичноправних области. До процеса формирања јединственог судског система дошло је тек по успостављању личног режима краља Александра јануара 1929. године. Судска власт је Уставом Краљевине Југославије из септембра 1931. године²⁵ вршена од стране судова, који су пресуде и решења изрицали и извршавали у име краља (члан 28. Устава). Чланом 100. Устава гарантовала се независност судске власти. Такође су проглашене сталност и непокретност судија (члан 101. Устава). У држави су постојали редовни и ванредни судови.

Законом о уређењу редовних судова за Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца, донетим јануара 1929. године, редовни судови били су подељени у две групе: инокосне судове, какви су били срески судови, и зборне судове, какви су били окружни, трговачки, апелациони и Касациони суд.²⁶ Срески судови судили су у првостепеним пос-

- 21 Иако предвиђен многим правним актима, Касациони суд као највиша судска инстанца Краљевине Југославије, никада није формиран.
- 22 Ивана Крстић Мистрицеловић, Јелена Радовић Стојановић, „Статистика имовинског криминала у Краљевини Југославији“, *Зборник радова Правног факултета у Нишу* 93/2021, 112.
- 23 Душан Б. Јовић, „Кривична дела против државе у Кривичном законнику Краљевине Југославије од 27. јануара 1929. године“, *Весник правне историје / Herald of Legal History* 1/2022, 141–142.
- 24 Ивана Крстић Мистрицеловић, „Кривично право у Краљевини СХС/Југославији од 1918. до 1941. године“, *Казнено-поправни заводи у Србији – пример казнено-поправног завода Пожаревац, Забела 1918–1945 – књига група*, Историјски архив Пожаревац, Пожаревац 2020, 23.
- 25 Устав Краљевине Југославије, *Службене новине Краљевине Југославије*, број 207 од 9. септембра 1931. године.
- 26 *Закон о уређењу редовних судова за Краљевину Југославију од 18. јануара 1929. године*, Издавачка књижевница Геце Кона, Београд 1932, 5–19.

тупцима. У овим судовима судио је судија појединац. Постојало је укупно 371 средских (котарских) судова у држави. Окружни судови су били надлежни у првостепеним и другостепеним поступцима у парничним и ванпарничним предметима и предметима извршења. За кривичне предмете били су надлежни према одредбама ЗКП-а. Окружни судови судили су у трочланом већу, а било је укупно 69 окружних судова у држави. Апелациони судови су судили у другостепеним поступцима у грађанским и кривичним споровима.²⁷ Испрва је постојало седам апелационих судова (АС): Апелациони суд у Београду, АС у Новом Саду, Стол седморице у Загребу, Виши земаљски суд у Лубљани, Врховни суд у Сарајеву, Виши земаљски суд у Сплиту и Велики суд у Подгорици, а касније је формиран и АС у Скопљу. У Краљевини Југославији су постојали многобројни ванредни судови. Ванредни судови су били судови којима је посебним законским прописом дато у надлежност решавање одређених правних спорова уместо редовних судова. То су били: Државни суд за заштиту државе,²⁸ војни судови,²⁹ верски (духовни) судови, управни судови и Државни суд врховне државне управе.³⁰

3. КРИМИНАЛИТЕТ У КРАЉЕВИНИ ЈУГОСЛАВИЈИ

Први Статистички годишњак Краљевине Југославије, за 1929. годину, садржао је податке о структури учинилаца по полу, писмености, старости, вероисповести, народности, месецима извршења кривичних дела, врсти и величини казне. Већ наредни Годишњак садржао је доста детаљније податке, да би се од Годишњака за 1933. годину, поред наведених податка износили и подаци о врсти кривичних дела (чиме је дефинисано која све кривична дела спадају у

27 З. С. Мирковић, 260–261.

28 Државни суд за заштиту државе судио је према одредбама Закона о државном суду (*Службене новине Краљевине Срба, Хрватиа и Словенаца*, број 9 од 11. јануара 1929. године) и Закона о заштити јавне безбедности и поретка у држави (*Службене новине Краљевине Срба, Хрватиа и Словенаца*, број 6 од 6. јануара 1929. године).

29 Војни судови су судили по војним кривичним прописима. Јединствени Војни кривични законик за Краљевину Југославију донет је 1930. године. Претходно је важеће српског Војног казног законика из 1901. године Указом од 19. августа 1919. године проширено на целу Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца.

Закон о устројству војних судова од 27. јануара 1901. године (са изменама из 1909. и 1922. године), као и Законик о поступку војних судова у кривичним делима од 15. фебруара 1901. године (са изменама из 1909, 1916. и 1919. године) примењивали су се и у Краљевини СХС/Југославији.

30 З. С. Мирковић, 261.

одређену групу), као и о структури осуђеника по подручјима апелационих судова, брачном стању, месту сталног становања и месту извршења дела (село или варош), старости и занимању. У раду ће бити приказани подаци о криминалитету из праксе окружних и првостепених судова. Разлог томе је чињеница да су ови судови судили за дела која – како тада, тако и сада – потпадају под појам насилнички криминалитет (убиство, телесна повреда, силовање...), док су срески судови судили и за дела која се данас не сматрају насилничким, као што су повреда неповредивости стана, увреда и клевета.

Статистика преступника по полу као и општи тренд насилничког криминалитета и структура насилничког криминалитета садрже податке о свим кривичним делима која се у овом раду сматрају насилничким, док остале структуре преступника приказују податке о кривичним делима против личности. Већина статистика приказаних у Годишњацима приказује податке о групама кривичних дела, а не о појединим кривичним делима из одређене групе.

3.1 Општи тренд насилничког криминалитета

У табели 1. приказан је укупан број лица осуђених за насилничка кривична дела у односу на укупан број осуђеника по годинама, у пракси окружних и првостепених судова. Из табеле се јасно види да је насилнички криминалитет у Краљевини Југославији у периоду од 1929. до 1939. године чинио преко 35% укупног криминалитета на подручју државе – осим 1929. године, када је чинио 34,71%. Ово јасно указује да је у Краљевини постојао тренд високог постотка учешћа насилничког криминалитета у целокупном криминалитету. И друге европске и светске државе имале су проблем са високом стопом насилничког криминалитета у међуратном периоду.³¹ У наведеном периоду у Краљевини Југославији учињено је 227.264 кривичних дела, од којих је 86.943 насилних кривичних дела, односно чак 38,26% укупног криминалитета. Могуће објашњење за овако високу стопу насилничког криминалитета у овом периоду је лоша економска ситуација у држави, додатно отежана светском економском кризом. Иако је светска економска криза почела падом Њујоршке берзе 1929. године и трајала до 1933. године, ситуација у Краљевини Југославији била је

---

31 Тако је у Сједињеним Америчким Државама висока стопа насилничког криминалитета била условљена сукобима мафије и све већег броја досељеника, док је у другим државама, попут Уједињеног Краљевства, висока стопа криминалитета објашњавана кроз призму постратног стања. Детаљније о послератном криминалитету у Уједињеном Краљевству погледати: Clive Emsley, „Violent crime in England in 1919: post-war anxieties and press narratives”, *Continuity and Change* 23/2008, 173–195.

мало компликованија. У Краљевини Југославији је криза почела раније – са пољопривредном кризом 1927. године – и завршила се касније, 1935. године, са почетком остваривања Нове економске политике премијера Милана Стојадиновића, која је окончана 1939. године.³² Истраживања су показала да се економске кризе обично одражавају на криминалитет. Тако у периодима криза долази до пораста стопе криминалитета. Утицај економских криза на раст насилничког криминала понекад је директан, а понекад индиректан, преко имовинског криминала: пораст имовинског криминала у периоду кризе одражава се на пораст насиља које прати извршење имовинских кривичних дела.³³ Стога се може закључити да је висока стопа насилничког криминалитета у одређеној мери условљена кризом која је погодила свет, али и не тако добром економском ситуацијом у држави.

Табела 1. Укупан број лица осуђених за насилничка кривична дела у односу на укупан број осуђеника по годинама од стране окружних и првостепених судова (1929–1939)

ОКРУЖНИ И ПРВОСТЕПЕНИ СУДОВИ											
ГОДИНА	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939
Укупно осуђених лица за насилничка кривична дела	8.535	8.565	10.441	7.161	7.335	7.452	7.593	7.679	7.455	7.181	7.565
Укупно осуђеника	24.591	23.567	24.193	18.491	19.328	20.795	19.281	18.418	19.879	19.587	19.134
Процент насилничких кривичних дела у односу на целокупан број осуђених лица	34,71	36,34	43,16	38,73	37,95	35,84	39,38	41,69	37,50	36,66	39,54

Статистика приказана у табели 2. показује нам да је имовински криминалитет био најзаступљенији, али је временом запажен његов пад (овај вид криминалитета у почетку је чинио преко 55% укупног броја извршених злочина, да би се временом усталио постотак од око 40%). Група кривична дела против личности чинила је око 36% од укупног броја извршених кривичних дела. Кривична дела против јавног мира и реда чинила су око 14,2% укупних злочина. Постоци осталих група кривичних дела су занемарљиви. Занимљиво је да је кажњивост за дела против специјалних закона готово сваке године износила свега нешто мање од 0,4%, осим 1929. године, када је

32 Смиљана Ђуровић, „Велика економска криза и државна интервенција у међуратној Југославији“, Часлав Оцић (ур.), *Економска криза: Порекло и исходи*, САНУ, Београд 2018, 10.

33 Јелена Радовић-Стојановић, *Криминал и економија Србије*, Криминалистичко-полицијски универзитет, Београд 2021, 81.

кажњивост за ова дела била готово три пута већа него осталих година и износила је око 1,2%. Вероватан разлог томе је чињеница да је почетком те године краљ Александар завео посебан облик монархидиктатуре и донео велики број правних аката, те је и кажњавање за дела против тих закона било највише те године. Дакле, готово сви видови криминалитета бележе пораст, тачније имају тенденцију раста, изузев имовинског криминалитета који у овом периоду бележи пад. Упркос свему наведеном, број осуђених лица у пракси окружних и првостепених судова је био у паду.

Табела 2. Процент заступљености група кривичних дела по годинама у пракси окружних и првостепених судова (УП – укупно преступника, % – проценат заступљености)

ГОДИНА	1929		1930		1931		1932		1933		1934	
	УП	%	УП	%	УП	%	УП	%	УП	%	УП	%
Врста кривичног дела												
Против опстанка државе и њеног државног уређења ³⁴	244	0,99	473	2,01	420	1,74	387	2,09	661	3,42	667	3,21
Против јавног мира и реда ³⁵	1553	6,32	1598	6,78	2196	9,08	3059	16,54	2842	14,70	3467	16,67
Против морала ³⁶	452	1,84	304	1,29	429	1,77	405	2,19	504	2,61	516	2,48
Против личности ³⁷	8202	33,35	8264	35,07	10026	41,44	6750	36,50	6752	34,93	6896	33,16

34 У ову групу кривичних дела спадају дела описана у главама XII (Кривична дела против опстанка државе и њеног уређења) и XIII (Кривична дела против државне власти), а могу се подвести и одређена дела описана у глави XIV (Кривична дела против правосуђа)

Детаљније видети: Душан Б. Јовић, „Кривична дела против државе у Кривичном закону Краљевине Југославије од 27. јануара 1929. године“, *Весник правне историје / Herald of Legal History* 1/2022, 137–163.

35 Овај вид криминалитета подразумевао је насиље против органа власти, кривотворење (фалсификовање) новца (глава XX КЗ), подмићивање, непокорност власти, скитњу и просјачење, пијанство у коме је учињено кривично дело, као и прекршаје дефинисане Законом о штампи (од 6. августа 1925. године са изменама и допунама од 6. јануара 1929. године)

36 У ову групу кривичних дела спадали су насилна обљуба, противприродни блуд, бигамија (двоженство).

37 Кривична дела против личности обухватала су умишљајно лишење живота, лишење живота из нехата, лишење живота на захтев убијеног, чедоморство (убиство детета при порођају), истеривање плода, одвођење женске ради ступања у брак, тешку телесну повреду, телесну повреду, неовлашћено лишење слободе, повреду неповредивости стана, увреду и клевету. Ова кривична дела дефинисана су у глави XVI Кривичног законика, насловљеној Кривична дела против живота и тела .

Против имовине ³⁸	13560	55,14	12668	53,75	10881	44,98	7614	41,18	8287	42,88	8973	43,15
Против службене дужности ³⁹	291	1,18	209	0,89	191	0,79	196	1,06	188	0,97	212	1,02
Против специјалних закона	289	1,18	51	0,22	50	0,21	80	0,43	94	0,49	64	0,31
УКУПНО	24591	100	23567	100	24193	100	18491	100	19328	100	20795	100
ГОДИНА	1935		1936		1937		1938		1939			
Врста кривичног дела	УП	%	УП	%	УП	%	УП	%	УП	%		
Против опстанка државе и њеног државног уређења	506	2,62	368	2,00	575	2,89	515	2,63	390	2,04		
Против јавног мира и реда	3657	18,97	2434	13,22	3709	18,66	3800	19,40	3221	16,83		
Против морала	571	2,96	552	3,00	604	3,04	574	2,93	574	3,00		
Против личности	7105	36,85	7141	38,77	6850	34,46	6626	33,83	7011	36,64		
Против имовине	7092	36,78	7465	40,53	7695	38,71	7664	39,13	7569	39,56		
Против службене дужности	312	1,62	399	2,17	348	1,75	328	1,67	343	1,79		
Против специјалних закона	38	0,20	59	0,32	98	0,49	80	0,41	26	0,14		
УКУПНО	19281	100	18418	100	19879	100	19587	100	19134	100		

3.2 Структура преступника по полу

Што се података о полу учинилаца тиче, они потврђују већ устаљено мишљење да кривична дела у већини случајева извршавају мушкарци.⁴⁰ Иако су жене чиниле већину становништва Краљевине Југославије по попису из 1931. године, њихов удео у крими-

38 Под кривичним делима против имовине (глава XXVII КЗ) Закон је подразумевао паљевину, крађу, утају (проневеру), крађу и утају из невоље животних намирница и предмета животне потребе, разбојништво, изнуду, прикривање и јатаковање, превару, банкротство, лихварство и угрожавање кредита.

39 Као најчешћи вид кривичног дела из ове групе наводи се примање мита (глава XXVIII КЗ).

40 Beatriz Cruz, Natalija Lukić, Susanne Strand, „Gender Perspective of Victimization, Crime and Penal Policy“, Dragica Vujadinović, Mareike Fröhlich, Thomas Giegerich (eds.), *Gender-Competent Legal Education*, Springer, Cham 2023, 468.

налитету државе био је вишеструко нижи од учешћа мушкараца.⁴¹ Подаци за овај период (1929–1939) показују да је укупно учешће жена у структури криминалитета износило у просеку око 8,5% укупног криминалитета и 11,2% преступника у категорији насилничког криминалитета. Разлог већег учешћа жена у насилничком криминалитету у односу на општи криминалитет је тај што су тада само жене могле да изврше кривично дело чедоморства које је спадало у групу кривичних дела против личности. Са друге стране преко 98% укупно извршених кривичних дела силовања учинили су мушкарци.

Табела 3. Полна структура преступника (1929–1939)

ГОДИНА	1929		1930		1931		1932		1933		1934	
ПОЛ	М	Ж	М	Ж	М	Ж	М	Ж	М	Ж	М	Ж
	22.608	1.983	21.365	2.202	21.550	2.643	16.598	1.893	17.690	1.638	18.886	1.909
УКУПАН БРОЈ ПРЕСТУПНИКА	24.591		23.567		24.193		18.491		19.328		20.795	
ПРОЦЕНАТ	91,94	8,06	90,66	9,34	89,08	10,92	89,72	10,76	91,53	8,47	90,82	9,18
ГОДИНА	1935		1936		1937		1938		1939			
ПОЛ	М	Ж	М	Ж	М	Ж	М	Ж	М	Ж		
	17.488	1.793	16.792	1.626	18.072	1.807	17.742	1.845	17.359	1.775		
УКУПАН БРОЈ ПРЕСТУПНИКА	19.281		18.418		19.879		19.587		19.134			
ПРОЦЕНАТ	90,7	9,3	91,17	8,83	90,91	9,09	90,58	9,42	90,72	9,28		

Табела 4. Полна структура насилничког криминалитета (1929–1939)

ГОДИНА	1929		1930		1931		1932		1933		1934	
ПОЛ	М	Ж	М	Ж	М	Ж	М	Ж	М	Ж	М	Ж
	7.575	961	7.275	1.290	8.878	1.563	6.301	860	6.632	683	6.647	805
УКУПАН БРОЈ ПРЕСТУПНИКА	8.536		8.565		10.441		7.161		7.315		7.452	
ПРОЦЕНАТ	88,74	11,26	84,94	15,06	85,03	14,97	87,99	12,01	90,66	9,34	89,20	10,80
ГОДИНА	1935		1936		1937		1938		1939			
ПОЛ	М	Ж	М	Ж	М	Ж	М	Ж	М	Ж		
	6.871	722	6.959	720	6.755	700	6.470	711	6.839	726		
УКУПАН БРОЈ ПРЕСТУПНИКА	7.593		7.679		7.455		7.181		7.565			
ПРОЦЕНАТ	90,49	9,51	90,62	9,38	90,61	9,39	90,10	9,90	90,40	9,60		

41 По попису из 1931. године, Краљевина Југославија бројала је 13.934.038 становника, од којих 6.891.627 мушкараца (49,46%) и 7.042.411 жена (50,54%).

Детаљније о попису становништва из 1931. године видети: *Статистички годишњак Краљевине Југославије*, књига III (1931), Државна штампарија, Београд 1934, 50–57.

Детаљније о становништву Краљевине Југославије видети: Миодраг Николић, *Историја и статистика о људи Југославије*, Републички завод за статистику, Београд 2020, 10–12.

3.3 Структура преступника по старости

Правосудни систем Краљевине познавао је следећу поделу учинилаца по узрасту: малолетници (испод 21 године), 21–30, 31–40, 41–50, 51–60, преко 60. година. Подаци из табеле 5. нам показују да је највећи број кривичних дела извршила старосна група између 21 и 30 година (око 41,6%), затим групе 31–40 (око 23,8%) и 41–50 (12,35%), док су лица испод 21 године живота чинила око 12,2% укупног броја преступника у овом периоду, а лица старија од 50 година чинила су око 10%. Већина криминолога слаже се да старост нације има везе са стопом криминалитета.⁴² Наиме, млади људи склонији су насиљу од старијих, а у прилог томе иду и подаци изнети у овом раду – старосна група између 21 и 30 година извршила је највећи број кривичних дела. Можемо рећи да су старост нације и стопа криминалитета обрнуто пропорционални, и да ниво криминалитета опада с повећањем година старости.

Табела 5. Старосна структура насилничких преступника у пракси основних и првостепених судова

ГОДИНА		1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939
СТАРОСТ	Испод 21	981	992	1227	996	911	825	836	689	683	749	987
	21–30	3000	3163	3824	2735	2958	2924	3159	3363	3036	2825	2757
	31–40	1890	1932	2238	1452	1431	1609	1621	1784	1785	1710	1830
	41–50	851	1193	1511	924	786	828	816	751	795	750	812
	51–60	542	625	745	391	416	452	456	390	374	391	412
	Изнад 61	234	346	471	237	225	240	196	155	158	177	196
	Непознато	174	13	19	15	25	18	21	9	19	24	17

3.4 Структура дела против личности

Као што је већ раније речено, под појмом насилничког криминалитета у овом раду сматрају се сва кривична дела из групе кривичних дела против личности, као и насилна обљуба и разбојништво. Анализом података из табеле 6. може се закључити да је најзаступљенији вид насилничког криминалитета било наношење тешке телесне повреде (у просеку око 39% укупног насилничког криминалитет у овом периоду), затим умишљено лишење живота (у просеку око 11%), насилна обљуба (у просеку 3,3% годишњег насилничког криминалитета), разбојништво (2,8% годишњег насилничког кримина-

42 Larry J. Siegel, *Criminology*, Ninth edition, University of Massachusetts, Lowell 2006, 53.

литета), истеривање плода (1,96% у просеку), нехатно лишење живота (око 1,86% у просеку), одвођење жене ради ступања у брак (1,3% у просеку), док су остала кривична дела против личности из тог периода чинила око 37,5% годишњег насилничког криминалитета.

Табела 6. Структура насилничког криминалитета (1929–1939)

година КД	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939	1929 – 1939
умишљено лишење живота	828	672	580	657	831	843	938	1.056	1.059	924	1.069	9.457
лишење живота из нехата	261	147	142	146	142	124	140	124	123	110	152	1.611
лишење живота на захтев убијеног	0	0	0	2	2	5	1	1	1	2	1	15
чедоморство	81	59	63	75	68	70	95	96	73	74	69	823
истеривање плода	69	76	94	114	122	176	183	189	246	221	214	1.704
одвођење женске радиступања у брак	84	65	101	109	72	70	110	117	101	123	171	1.123
тешка телесна повреда	2.764	2.879	4.148	3.424	2.736	2.643	2.937	3.374	3.156	2.832	3.109	34.002
насилна обљуба	175	162	227	219	265	304	294	285	324	312	316	2.883
разбојништво	159	139	188	192	298	252	194	253	281	243	238	2.437
други случајеви	4.115	4.366	4.898	2.223	2.779	2.965	2.701	2.184	2.091	2.340	2.226	32.888
укупно насилничких кривичних дела	8.536	8.565	10.441	7.161	7.315	7.452	7.593	7.679	7.455	7.181	7.565	86.943

3.5 Структура преступника по писмености

Према подацима наведеним у Годишњацима, од готово 14 милиона становника (13.934.038), колико је становника држава имала по попису из 1931. године, 5.418.339 становника било је потпуно писмено (38,89%), 55.737 становника знало је само да чита (0,4%), неписмених је било 4.408.471 (31,64%), док су 29,08% становништва (4.051.491) чинила лица млађа од 10 година.⁴³ У табели 7. наведена је структура преступника по писмености у пракси основних и првостепених судова, из којих се може закључити да је 73,49% прес-

43 Детаљније о писмености становништва погледати: *Статистички годишњак Краљевине Југославије*, књига V (1933), Државна штампарија, Београд 1935, 38–41.

тупника било писмено, 25,69% неписмено а за 0,38% преступника се не зна. Дакле, постотак писмених преступника у односу на укупан број преступника - био је доста виши од постотка писмених људи у односу на укупан број становника у држави. Међутим, истраживања познатих криминолога показала су да је висока стопа криминалитета обично у вези са (не)образовањем учинилаца. Наиме, неписмени људи чинили су већину учинилаца кривичних дела.⁴⁴

Табела 7. Структура преступника по писмености у пракси окружних и првостепених судова (1929–1939)

ГОДИНА	1929		1930		1931		1932		1933		1934	
писмени	15394	62,60	16084	68,25	17866	73,85	13533	73,19	14222	73,58	14839	71,36
неписмени	8220	33,43	7251	30,77	6092	25,18	4933	26,68	5024	25,99	5808	27,93
непознато	977	3,97	232	0,98	235	0,97	25	0,14	82	0,42	148	0,71
укупно	24591	100,00	23567	100,00	24193	100,00	18491	100,00	19328	100,00	20795	100,00
ГОДИНА	1935		1936		1937		1938		1939			
писмени	14282	74,07	14048	76,27	15477	77,86	15495	79,11	14965	78,21		
неписмени	4890	25,36	4318	23,44	4330	21,78	4051	20,68	4077	21,31		
непознато	109	0,57	52	0,28	72	0,36	41	0,21	92	0,48		
укупно	19281	100,00	18418	100,00	19879	100,00	19587	100,00	19134	100,00		

У табели 8. наведена је структура преступника из групе против личности према писмености у пракси основних и првостепених судова. Из табеле се може закључити да је проценат писмених међу преступницима из ове групе био доста изнад процента писмених људи у укупном броју становника у држави (чак 71,05% преступника било је писмено, а 28,08 % неписмено), али нижи од процента писмених међу свим преступницима у овом периоду.

Табела 8. Структура преступника по писмености код кривичних дела против личности у пракси окружних и првостепених судова (1929–1939)

ГОДИНА	1929		1930		1931		1932		1933		1934	
писмени	4817	62,79	5872	71,06	7690	76,63	4826	71,50	4788	70,91	4734	68,65
неписмени	2532	33,00	2313	27,98	2269	22,61	1915	28,37	1941	28,75	2118	30,71
непознато	323	4,21	78	0,94	76	0,76	9	0,13	23	0,34	44	0,64
укупно	7672	100,00	8264	100,00	10035	100,00	6750	100,00	6752	100,00	6896	100,00
ГОДИНА	1935		1936		1937		1938		1939			
писмени	4847	68,22	5051	70,73	4972	72,58	4952	74,74	5168	73,71		
неписмени	2206	31,05	2068	28,96	1852	27,04	1653	24,95	1787	25,49		
непознато	52	0,73	22	0,31	26	0,38	21	0,32	56	0,80		
укупно	7105	100,00	7141	100,00	6850	100,00	6626	100,00	7011	100,00		

44 L. J. Siegel, 9–10, 134.

Висок постотак писмених преступника у односу на укупан број преступника може се објаснити чињеницом да је појам писмености у пракси основних и првостепених судова схватан доста широко. Наиме, подаци наведени у Годишњацима за ове судове познају само разлику између писмених (преступника који знају да читају и пишу) и неписмених преступника. За разлику од праксе ових судова наведених у Годишњацима, пракса средњих судова познавала је разлику између категорије писмених преступника (која је обухватала лица која знају само да читају и пишу, који су завршили нижу школу, средњу школу – било општу или специјалну – или вишу школу) и категорију неписмених лица (која нису знала нити да читају нити да пишу). Ови подаци доста су погоднији за стварање слике о структури преступника по писмености, јер нам омогућавају да стекнемо слику о уделу лица одређеног степена стеченог образовања у односу на криминалитет.

3.6 Структура преступника по вероисповести

У верској структури становништва доминирало је становништво православне вероисповести (6.785.501 – 48,7%), затим римокатоличко становништво (5.217.847 – 37,45%), исламско/муслиманско (1.561.166 – 11,2%), евангелистичко (175.279 – 1,26%), израелско/израелитско (68.405 – 0,5%), док је становништво других религија чинило 0,9% (тачније 125.840 становника државе).⁴⁵ У табели 9. приказана је верска структура преступника код кривичних дела против личности. Према подацима доступним у Годишњацима, у пракси окружних и првостепених судова, преступници православне вере чинили су 50,52% преступника, римокатоличке 38,86%, муслиманске 9,37%, док су преступници осталих вера чинили свега 1,45% преступника. Може се закључити да структура преступника по верској структури одговара општој верској структури становништва у том периоду.

---

45 За детаљније податке о вероисповести становништва погледати: *Спайиистички јодишњак Краљевине Југославије*, књига V (1933), Државна штампарија, Београд 1935, 42–43.

Табела 9. Верска структура преступника осуђених за дела против личности у пракси окружних и првостепених судова (1929–1939)

ГОДИНА	1929		1930		1931		1932		1933		1934	
православна	4598	59,93	4269	51,66	3957	39,43	3385	50,15	3447	51,05	3553	51,52
римокатоличка	2245	29,26	3341	40,43	5356	53,37	2745	40,67	2552	37,80	2473	35,86
гркокатоличка	8	0,10	22	0,27	28	0,28	17	0,25	24	0,36	13	0,19
евангелистичка	59	0,77	58	0,70	110	1,10	73	1,08	47	0,70	35	0,51
муслиманска	603	7,86	531	6,43	543	5,41	512	7,59	668	9,89	809	11,73
израелитска	7	0,09	28	0,34	28	0,28	15	0,22	11	0,16	10	0,15
друго	4	0,05	3	0,04	8	0,08	0	-	1	0,01	1	0,01
непознато	148	1,93	12	0,15	5	0,05	3	0,04	2	0,03	2	0,03
укупно	7672	100,00	8264	100,00	10035	100,00	6750	100,00	6752	100,00	6896	100,00
ГОДИНА	1935		1936		1937		1938		1939			
православна	3330	46,87	3698	51,79	3597	52,51	3343	50,45	3528	50,32		
римокатоличка	2740	38,56	2647	37,07	2443	35,66	2593	39,13	2642	37,68		
гркокатоличка	20	0,28	15	0,21	15	0,22	16	0,24	22	0,31		
евангелистичка	65	0,91	61	0,85	51	0,74	41	0,62	46	0,66		
муслиманска	934	13,15	711	9,96	733	10,70	624	9,42	766	10,93		
израелитска	8	0,11	8	0,11	9	0,13	6	0,09	5	0,07		
друго	2	0,03	0	0,00	0	-	0	-	0	-		
непознато	6	0,08	1	0,01	2	0,03	3	0,05	2	0,03		
укупно	7105	100,00	7141	100,00	6850	100,00	6626	100,00	7011	100,00		

3.7 Структура криминалитета по времену извршења дела

Према мишљењу водећих криминолога и статистичара XIX века, попут Адолфа Кетлеа⁴⁶ и Андреа Мишела Герија,⁴⁷ који се сматрају и оснивачима картографске школе и позитивистичке школе у криминологији, на стопу криминалитета утичу многи фактори. Тако, по њиховом мишљењу, стопа криминалитета на једном подручју зависи, поред броја становника и полне структуре, и од климе, образовања, стопе сиромаштва и сличних фактора.⁴⁸

46 Адолф Кетле (*Adolphe Quetelet*, 1796–1874) био је белгијски математичар, астроном, статистичар, социолог и криминолог. Покушао је да објасни везу између повећане стопе криминалитета и годишњих доба, образовања, сиромаштва и конзумације алкохола. Његова истраживања су показала да су најсиромашнија подручја Француске уједно била и подручја са најмањом стопом криминалитета.

47 Андре Мишел Гери (*André-Michel Guerry*, 1802–1866) био је француски правник, статистичар и криминолог. Значајан је због предавања одржаних 1832. године на Академији наука у Паризу, која је касније преточио у књигу *Есеј о моралној ситности Француске* (1833), у којој је, да би размотрио дистрибуцију криминалитета у држави, израдио детаљне мапе и приказао распоред насилничких и дела против имовине по појединим француским регионима.

48 Ђорђе Игњатовић, *Теорије у криминологији*, Универзитет у Београду – Правни факултет, Београд 2010, 31.

Статистички годишњаци Краљевине Југославије садржали су податке о времену извршења дела. Наиме, први Годишњак, за 1929. годину, садржао је податке систематизоване по месецима, док су од наредног Годишњака подаци представљани по годишњим добима. Према картографској теорији, стопа криминалитета зависи од годишњег доба. Наиме, по овој теорији лети је стопа криминалитета већа него осталих месеци. Разлог томе је чињеница да лети чешће долази до интеракције између људи, те и до повећаних могућности да дође до сукоба. Андре Гери је у својој књизи *Есеј о моралној ситацији Француске* више пута навео да су злочини против личности бројнији лети, док су злочини против имовине бројнији зими.⁴⁹ Иако ова теорија има доста присталица, пример Краљевине Југославије не потврђује ову теорију, односно оповргава је, доводећи до потпуно супротног закључка. Подаци о времену кривичних дела у периоду 1930–1939. године показују да је највише кривичних дела учињено у јесен (23,8%), затим зими (23%), у пролеће (22,7%), а најмање лети (21,8%). Подаци о насилничком криминалитету су нешто другачији – највише насилничких преступа догађало се у јесен (26,5%), затим лети (25%), у пролеће (24,4%) и најмање дела у време зиме (22%). Подаци наведени у табели 10. показују структуру криминалитета по годишњим добима у Краљевини у периоду 1930–1939. године, док табела 11. показује структуру насилничког криминалитета по годишњим добима у период 1930 – 1939. године. Из Годишњака се нажалост не може закључити који вид насилничког криминалитета бележи највећу учесталост у ком периоду године, те се не могу упоредити подаци до којих су дошли горенаведени криминолози у својим истраживањима.⁵⁰

49 „It was thus only incidentally that seasonal variation was studied. Nevertheless, Guerry stated some oft repeated conclusions. Says he, ‘... whereas the crimes against persons are more numerous in the summer, the crimes against property are more numerous in winter’...” Наведено према: Gerhard J. Falk, „The Influence of the Seasons on the Crime Rate“, *Journal of Criminal Law, Criminology and Police Science*, vol. 43, 2/1952, 199.

50 Наиме, Геријева истраживања су показала да је кривично дело силовања најчешће вршено у топлијим периодима, да је највише убистава учињено током најтоплијих периода године, да је чедоморство најзаступљеније у првом кварталу године (јануар–април). Такође, италијански лекар и криминолог Чезаре Ломброзо (*Cesare Lombroso*, 1835–1909) истраживао је политичке преступе (побуне) у европским државама током сто година (период 1791–1880) и дошао до закључка да је највећи број побуна изведен у лето, затим у пролеће, само у једној држави највећи број побуна био је у јесен (Аустроугарска) и само у једној у зиму (Швајцарска). Ломброзо наводи да је слична ситуација и када се ради о криминалитету у тим државама. Такође у књизи аутор наводи да је највећи број побуна у Србији, Босни и Херцеговини и Црној Гори бележен у пролеће. Обзиром да су велики део територије новостворене Краљевине СХС (касније

Табела 10. Структура криминалитета по времену извршења дела (1929–1939)

ГОДИНА		1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939
ГОДИШЊЕ ДОБА	пролеће	5304	5597	5505	4212	4676	4632	4458	4036	4567	4287	4230
	лето	5168	5541	5416	4350	4125	4584	4188	3709	4230	4189	4133
	јесен	5803	5503	6057	4509	4908	5097	4605	4165	4440	4604	4465
	зима	5306	5654	5581	4167	4259	4732	4255	4715	4575	4436	4564
непознато	3010	1272	1634	1253	1360	1750	1775	1793	2067	2071	1742	

Табела 11. Структура насилничког криминалитета по времену извршења дела (1930–1939)

ГОДИНА		1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939
ГОДИШЊЕ ДОБА	пролеће	2198	2457	1647	1655	1665	1792	1681	1660	1571	1597
	лето	2227	2445	1807	1636	1744	1681	1613	1693	1671	1774
	јесен	2004	2732	1723	1948	1858	1952	1934	1764	1750	1845
	зима	1700	2166	1448	1403	1497	1565	1776	1536	1438	1613
непознато	135	235	125	110	132	115	137	197	196	182	

3.8 Структура криминалитета по месту извршења кривичног дела

Што се структуре криминалитета по месту извршења тиче, уочава се подела на сеоски и варошки криминалитет. Годишњак за 1929. годину није садржао податке о месту извршења кривичног дела, али већ следећи Годишњак их је садржао. Из табеле 12. се може закључити да је највише кривичних дела извршено у сеоским срединама – око 73% укупно извршених злочина у овом периоду, док се из табеле 13. може закључити да је чак 83,5% укупно извршеног насилничког криминалитета у овом периоду учињено у сеоским срединама. Дакле, насилнички криминалитет је највише био заступљен у селима, што одговара општој структури криминалитета по месту извршења кривичног дела. Ови подаци су у супротности са закључцима до којих су дошла испитивања криминалитета из тог периода, спроведена у појединим европским земљама, пре свега Француској и Белгији. Наиме, истраживања спроведена у овим државама показала су да је стопа делинквенције и криминалитета нижа у руралним него у урбаним срединама.⁵¹

Југославије) чиниле територије некадашње Аустроугарске монархије, где је највише насилничког понашања испољено у јесен, може се претпоставити да се тај тренд наставио и по уједињењу тих територија у јединствену државу, и да су ти простори наставили да бележе сличну стопу криминалитета као и раније. Детаљније видети: Cesare Lombroso, *Crime, Its Causes and Remedies*, William Heinemann Ltd, London 1911.

51 Миомира Костић, „Криминогени утицај макро социјалних фактора на деликте насиља“, *Зборник радова Правног факултета у Нишу* 42/2002, 225.

Табела 12. Структура криминалитета по месту извршења дела (1930–1939)

ГОДИНА		1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939
Место извршења дела	село	18105	18346	13079	14040	14956	13679	13291	14513	14050	13784
	варош	5052	5343	5263	5090	5474	5321	4899	5113	5371	5197
	непознато	410	504	149	198	365	281	228	253	166	153
Укупно		23567	24193	18491	19328	20795	19281	18418	19879	19587	19134

Табела 13. Структура насилничког криминалитета по месту извршења дела (1930–1939)

ГОДИНА		1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939
Место извршења дела	село	6674	8163	5327	5693	5681	6066	6233	5953	5655	6008
	варош	1519	1753	1386	1025	1156	1004	851	864	950	976
	непознато	71	119	37	34	59	35	57	33	21	27
Укупно		8264	10035	6750	6752	6896	7105	7141	6850	6626	7011

3.9 Структура криминалитета по занимању преступника

Краљевина Југославија је била претежно пољопривредна земља. Од готово 14.000.000 становника, колико је имала Краљевина према попису из 1931. године, пољопривредом, шумарством и рибарством се бавило преко 10.670.000 становника, односно 76,5% становника, док је запослених у области индустрије и занатства било преко 1.500.000 (11%).⁵² Подаци о структури криминалитета према врсти занимања, наведени у табели 14, показују нам да се највећи број преступника бавио пољопривредом (78%), затим индустријом и занатом (10%), затим надничарством и кућном испомоћи (2,5%), трговином и новчарством (2,1%). Подаци о насилничком криминалитету се разликују у односу на податке о укупном криминалитету, где се 68% преступника бавило пољопривредом, 14% индустријом и занатством, надничарством и кућном испомоћи 4,4%, трговином и занатством 3,5%, док је запослених у државној и самоуправној служби било 3,4%. Може се закључити да је становништво које се примарно бавило пољопривредом више чинило насилничка кривична дела у односу на остале видове кривичних дела, што одговара слици криминалитета према месту становања, где је највећи број преступника био настањен у сеоским срединама (73% укупног броја преступника, и 83,5% насилничких преступника).

52 За детаљне податке о становништву по занимању видети: *Статистички годишњак Краљевине Југославије*, књига X (1940), Државна штампарија, Београд 1941, 20–31.

Табела 14. Структура насилничког криминалитета по занимању преступника (1930–1939)

ГОДИНА	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939
пољопривреда	5982	7295	5103	5383	5501	5754	5932	5628	5282	5713
индустрија и занат	1070	1272	700	649	634	619	603	565	650	630
трговина и новчарство	251	370	187	126	134	108	90	106	103	84
саобраћај	155	150	104	93	102	96	85	81	106	94
државна и самоуправна служба	175	176	139	137	127	147	102	129	144	137
слободне професије	41	61	61	29	32	34	30	44	49	40
надничари и кућна служничад	191	246	172	158	153	168	141	133	133	160
друга занимања	85	111	27	21	17	18	21	18	23	16
без занимања	288	330	236	137	175	144	121	124	128	122
непознато	26	24	21	19	21	17	16	22	8	15

4. КРИВИЧНЕ САНКЦИЈЕ

Криминална политика има за задатак изналажење најпогоднијих мера за сузбијање криминалитета. Какве ће те мере бити, зависи од циља који се казном настоји постићи. Постоји више теорија и мишљења о циљу кажњавања, од теорија да је циљ казне освета, одмазда, преступнику за учињени злочин (апсолутне теорије), до теорија да је циљ казне да преступници више не греше, дакле сузбијање криминалитета (релативне теорије).⁵³ Казна представља осудом изречен социјално-етички суд о непожељности скривљеног дела учиниоца. Казна представља крајњи одговор друштва на феномен криминалног понашања, када други видови реакције нису делотворни.⁵⁴

Казнени систем Краљевине Југославије познавао је поделу казни на главне и споредне. Главне су оне које су могле бити изречене саме за себе, док су споредне казне могле бити изречене само уз неку главну казну. Главне казне које је познавао КЗ биле су смртна казна (усмерена против живота учиниоца), робија, заточење, строги затвор, затвор (усмерена против слободе учиниоца) и новчана казна (усмерена против имовине учиниоца) док су споредне казне биле: губитак часних права и губитак службе.⁵⁵

53 Тома Живановић, *Ојшћии гео основа кривичној йрава*, Београд 1921, 366–367.

54 Игор Вуковић, *Кривично йраво, Ојшћии гео*, Универзитет у Београду – Правни факултет, Београд 2021, 440.

55 § 35. Кривичног законика Краљевине Југославије.

4.1 Казна усмерена против живота учиниоца – смртна казна

Смртна казна се у Краљевини Југославији од доношења јединственог Кривичног законика извршавала вешањем (члан 36). До доношења КЗ начин извршавања смртне казне разликовао се у одређеним деловима државе. Тако је на простору некадашње Краљевине Србије и некадашње Краљевине Црне Горе смртна казна традиционално извршавана стрељањем, док је у остатку државе (на територијима на којима су важили прописи некадашње Аустро-угарске монархије) смртна казна извршавана вешањем. Стрељање као начин извршавања смртне казне по уједињењу је било задржано само у војном правосуђу (члан 22 Војног кривичног законика). У периоду од 1929. до 1939. године укупно је изречено 99 смртних казни, од којих је 58 изречено преступницима који су учинили неко од кривичних дела из групе кривичних дела против личности (табела 15). Занимљив је податак да је 1929. године од 22 укупно изречене смртне казне, чак 20, односно 90,9%, изречено због неког од кривичних дела из групе дела против личности, да би временом овај постотак континуирано опадао (75% – 1930, 56,25% – 1931.), изузев 1935. године када је 80% изречених смртних казни изречено за групу дела против личности.

Табела 15. Број лица осуђених на смртну казну
због дела учињених против личности

ГОДИНА	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939
Укупно осуђених на смртну казну због дела против личности	20	3	9	4	3	8	4	2	0	0	4
Укупно изречених смртних казни	22	4	16	7	7	18	5	8	3	0	9

4.2 Казна усмерена на слободу учиниоца

Казне лишења слободе које је познавао југословенски Кривични законик биле су робија, заточење и затвор. Начин и услови издржавања казни дефинисани су Законом о извршењу казни лишења слободе из фебруара 1929. године.⁵⁶ Робија је могла бити временска и вечита. Временска робија није могла бити краћа од једне нити дужа од двадесет година. Робијаши су своје казне издржавали у посебним

⁵⁶ Закон о извршавању казни лишења слободе, *Службене новине Краљевине Срба, Хрватиа и Словенаца*, бр. 47 од 26. фебруара 1929. године

казненим заводима (§ 37. КЗ). Заточење, слично робији, није могло бити краће од једне ни дуже од двадесет година, и издржавало се у казним заводима (§ 38. КЗ). Затвор је могао бити строги или обични. Затворска казна није могла бити краћа од седам дана нити дужа од пет година. Затворске казне преко годину дана издржавале су се у казним заводима, док су се краће затворске казне издржавале у судским затворима (§ 39. КЗ).

4.2.1 Казнени заводи

Као што је већ речено, у казним заводима су се издржавале казне робије, заточења, затвора преко годину дана, принудног рада, упућивања у завод због лечења, мере против малолетника као и мере безбедности. Краљевина Југославија имала је укупно 12 казних завода: Бегуње (који је био казниона и завод за поправљање, принудни рад и лечење и чување), Београд (до 1930. године), Загреб, Зеница, Лепоглава, Марибор, Сремска Митровица, Ниш, Подгорица, Пожаревац, Скопље и Стара Градишка. Казнени заводи у Бегуњу и Загребу били су женски затвори, у Пожаревцу су казне лишења слободе издржавали и мушкарци и жене, док су сви остали заводи били искључиво мушки.⁵⁷

Министар правде је на основу §7 Закона о извршавању казни лишења слободе из 1929. године донео *Основницу за распоред осуђеника у казним заводима у Краљевини Југославији*. У делу насловљеном „Опште одредбе“ били су садржани прописи о издржавању свих видова казни лишења слободе – робије, заточења, строгог затвора и затвора. Казну робије (вечите и временски ограничене) пунолетни мушкарци издржавали су у Зеници, Марибору, Нишу, Лепоглави, Сремској Митровици, Старој Градишки, Подгорици и Пожаревцу (Забела); старији малолетници у Зеници, Марибору, Сремској Митровици, Подгорици и Пожаревцу (Забела); жене и старије малолетнице у Бегуњу, Загребу и Пожаревцу. Казну заточења пунолетни мушкарци издржавали су у Београду, Зеници, Марибору, Нишу, Лепоглави, Скопљу, Сремској Митровици, Старој Градишки, Подгорици и Пожаревцу (Забела); старији малолетници у Зеници, Марибору, Сремској Митровици, Подгорици и Пожаревцу (Забела); жене и старије малолетнице у Бегуњу, Загребу и Пожаревцу. Казне строгог

57 Ивана Крстић Мистрицеловић, „Организација казних завода у Краљевини СХС/Југославији 1918–1941“, *Казнено-поправни заводи у Србији – пример казнено-поправног завода Пожаревац, Забела 1918–1945 – књижа група*, Историјски архив Пожаревац, Пожаревац 2020, 44.

затвора и затвора од једне до пет година пунолетни мушкарци издржавали су у Београду, Зеници, Марибору, Лепоглави, Сремској Митровици, Старој Градишки, Подгорици и Пожаревцу (Забела); старији малолетници у Зеници, Марибору, Сремској Митровици, Подгорици и Пожаревцу (Забела); жене и старије малолетнице у Бегуњу, Загребу и Пожаревцу; строги затвор и затвор од 7 дана до једне године имао се издржавати код надлежних првостепених (пресудних) судова, а на територији Апелационог суда у Београду, Апелационог суда у Скопљу и Великог суда у Подгорици, изузетно и код полицијских власти док се не изграде посебни судски затвори.⁵⁸ И распоред војно-судских осуђеника у казним заводима био је извршен према подручју надлежног суда који им је судио и према врсти казне која им је изречена.

Табела 16. Број преступника у казним заводима

КАЗНИ ЗАВОДИ											
ГОДИНА	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939
Број осуђеника у казним заводима на почетку године	7936	6288	7136	7305	6761	7339	7421	6599	6938	7123	7025
Број лица осуђених за дела из групе дела против личности	1668	944	1101	1312	1244	1410	1831	1552	1473	1650	1703
Процент	21,01%	15,01%	15,43%	17,96%	18,40%	19,21%	24,67%	23,52%	21,23%	23,16%	24,24%

4.2.2 Робија, заточење, затвор

Као што је већ речено, казне усмерене на лишење слободе учинилаца кривичних дела биле су робија, заточење и затвор. Подаци приказани у табели 17. показују нам број лица осуђених за дела против личности и врсту казне лишења слободе на коју су осуђени. Може се закључити да је највећи број преступника осуђиван на казну затвора. Анализом података наведених у табели можемо закључити да је 1929. година била доста другачија у поређењу са осталим годинама. Наиме, те године је на казну заточења осуђено 2115 преступника, док је у наредном периоду годишње осуђивано не више од 140 преступника на ову казну. Такође се може закључити да је бележена тенденција раста изрицања казни усмерених на слободу учиниоца.

58 *Ibid.*, 70.

Табела 17. Казне усмерене против слободе учиниоца
код кривичних дела из групе против личности (1929–1930)

година		1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939	
врста казне	робија	вечита	непознато	19	24	33	36	32	53	49	46	29	34
		10–20 година	120	146	111	136	182	212	207	253	270	270	253
		5–10 година	91	150	145	215	228	226	268	266	309	217	336
		до 5 година	902	666	543	431	466	475	478	497	417	370	337
	заточење	10–20 година	27	0	0	1	2	0	1	2	1	1	4
		5–10 година	52	4	6	5	7	7	3	10	24	12	19
		до 5 година	2036	94	38	50	71	68	52	99	113	126	108
	затвор	1–5 година	72	109	116	148	262	206	260	289	237	242	315
		6 месеци до 1 године	156	208	263	277	364	374	442	427	405	350	388
		1–6 месеци	647	1566	2167	2019	2071	2155	2662	2792	2652	2442	2628
		мање од 1 месеца	2686	3300	4392	2504	2256	2275	2211	1870	1767	1866	1885

4.3 Новчана казна

Новчана казна је у систему казни Краљевине Југославије представљала главну имовинску санкцију. Подаци наведени у табели 18. показују нам да је новчана казна чинила око 12,3% укупно изречених казни у периоду 1929–1939. године. Иако је у почетку забележена растућа тенденција изрицања ове врсте санкције, временом њен удео опада да би 1935. године новчана казна била изречена у свега 5,8% случајева. Након тога је поново уследио пораст овог вида кажњавања. Новчана казна, која се могла изрећи у износу од најмање 25 динара, ишла је у Фонд за подизање и поправљање казних завода, завода за васпитање и поправљање и завода за извршење мера безбедности.⁵⁹

Табела 18. Број изречених новчаних казни
за кривична дела против личности (1929–1939)

ГОДИНА	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939
новчана казна	855	1.928	2.117	870	733	816	414	521	529	622	628
укупно изречених казни	7.672	8.264	10.035	6.750	6.752	6.896	7.105	7.141	6.850	6.626	7.011
процент	11,14	23,33	21,10	12,89	10,86	11,83	5,83	7,30	7,72	9,39	8,96

⁵⁹ § 42. Кривичног законика Краљевине Југославије.

5. ЗАКЉУЧАК

На простору Краљевине Југославије вођена је исцрпна статистика. Истраживање је показало да је Статистички годишњак Краљевине Југославије издат 1932. године за 1929. годину садржао доста мање података о криминалитету од наредног, који је био осетно богатији подацима о криминалитету, да би се већ са Статистичким годишњаком за 1932. годину усталио један прилично детаљан и квалитетан начин публикавања података о криминалитету. Чињеница да Годишњаци за 1929, 1930. и 1931. годину не садрже податке о раду првостепених судова за град Београд и округ београдски, које ови судови нису доставили Државној статистици све до 1932. године, отежавају нам стварање комплетне и прецизне представе кретања криминалитета уопште, и насилничког криминалитета као једног од најзаступљенијих видова криминалитета.

Истраживање је довело до закључка да је Краљевина Југославија бележила доста високу стопу како криминалитета уопште, тако и насилничког криминалитета. Наиме, у периоду од 1929. до 1939. године у Краљевини је извршено преко 227.000 кривичних дела, од којих око 87.000 спада у групу насилничког криминалитета. То нас доводи до закључка да је насилнички криминалитет у Краљевини чинио чак преко 38% укупног криминалитета, што је доста висок постотак овог вида криминалитета. Један од могућих разлога овако високе стопе насилничког криминалитета, али и криминалитета уопште, је неповољна економска ситуација која је у Краљевини постојала још од аграрне кризе из 1927. године а додатно је отежана падом Њујоршке берзе и светском економском кризом из 1929. године. Такође, истраживање је показало да су готово сви видови криминалитета имали тенденцију раста, осим имовинског криминалитета који је у овом периоду имао тенденцију опадања.

Такође је установљено да су упркос високом проценту неписмених становника Краљевине, огромну већину (чак 70%) како општег тако и насилничког криминалитета учинили преступници који су били писмени. Нажалост, разлог ове „аномалије“ не може се одгонетнути, с обзиром на то да је појам писмености у пракси окружних и првостепених судова, постављен доста широко – писменом се сматрала свака особа која је знала да чита и пише. Мишљења смо да би подаци о степену школске спреме преступника дали доста другачију слику преступника од података који су доступни у Статистичким годишњацима.

Анализом статистичких података дошло се до другачијих закључака од закључака водећих криминолога XIX века. Наиме, њихова истраживања су показала да је највећи број насилничких кривичних дела чињен у летњем периоду, док је пример Краљевине Југославије

потпуно другачији. У Краљевини је највећи број кривичних дела почињен у јесењем и зимском периоду – а не у топлијим месецима, како би било очекивано с обзиром на тврдње поменутих криминолога. Такође, највећи број кривичних дела учињен је у сеоским срединама и од стране учинилаца чија је примарна делатност била пољопривреда, што одговара подацима да је највећи број становника државе живео на селу и бавио се пољопривредом.

Што се тиче кривичних санкција изречених у периоду важења Кривичног законика Краљевине Југославије, највећи број преступника осуђен је на казну затвора до 6 месеци, затим на казну робије до 5 година, док је изрицање казне заточења имало тенденцију раста (са око 40 на преко 140 изречених казни годишње у периоду од 1931. до 1940. године). Казна усмерена на живот преступника у Краљевини Југославији ретко је изрицана и у овом периоду изречено је 99 смртних казни, од којих 58 за кривична дела насилничког карактера. Новчана казна, као основна санкција усмерена на имовину преступника, није редовно изрицана, те се бележе велике осцилације у њеном изрицању (тако њено изрицање варира између 6% и чак 23% у овом периоду). Држава је имала велики број казних завода – чак 12, у које су упућивани преступници осуђени на казне лишења слободе дуже од годину дана. У просеку се годишње у казним заводима налазило око 7.000 преступника, од којих је у просеку њих око 1.500 било осуђено за неко насилничко кривично дело.

На основу свега наведеног може се закључити да је Краљевина Југославија имала проблем са високом стопом криминалитета, што је донекле било условљено нестабилном политичком и економском ситуацијом у држави, готово од њеног настанка па све до њеног несатанка. Откривање разлога високе стопе насилничког криминалитета захтева детаљнија истраживања у области историјских статистичких анализа криминалитета, која се јако ретко спроводе.

БИБЛИОГРАФИЈА

ИЗВОРИ:

Годишњак Краљевине Срба, Хрватиа и Словенаца, Графички институт „Народна мисао“ А. Д, Београд 1926.

Закон о уређењу редовних судова за Краљевину Југославију од 18. јануара 1929. године, Издавачка књижарница Геце Кона, Београд 1932.

Закон о извршавању казни лишења слободе, Службене новине Краљевине Срба, Хрватиа и Словенаца, број 47 од 26. фебруара 1929. године.

Законик о судском кривичном поступку, Службене новине Краљевине Срба, Хрватиа и Словенаца, бр. 45 од 23. фебруара 1929. године.

- Кривични законик за Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца, *Службене новине Краљевине Срба, Хрватиа и Словенаца*, број 33 од 9. фебруара 1929. године.
- Сїаїїсїїчкї іодїшњак Краљевине Јуїославије*, књига I (1929), Државна штампарија, Београд 1932.
- Сїаїїсїїчкї іодїшњак Краљевине Јуїославије*, књига II (1930), Државна штампарија, Београд 1933.
- Сїаїїсїїчкї іодїшњак Краљевине Јуїославије*, књига III (1931), Државна штампарија, Београд 1934.
- Сїаїїсїїчкї іодїшњак Краљевине Јуїославије*, књига IV (1932), Државна штампарија, Београд 1934.
- Сїаїїсїїчкї іодїшњак Краљевине Јуїославије*, књига V (1933), Државна штампарија, Београд 1935.
- Сїаїїсїїчкї іодїшњак Краљевине Јуїославије*, књига VI (1934–1935), Државна штампарија, Београд 1936.
- Сїаїїсїїчкї іодїшњак Краљевине Јуїославије*, књига VII (1936), Државна штампарија, Београд 1937.
- Сїаїїсїїчкї іодїшњак Краљевине Јуїославије*, књига VIII (1937), Државна штампарија, Београд 1938.
- Сїаїїсїїчкї іодїшњак Краљевине Јуїославије*, књига IX (1938–1939), Државна штампарија, Београд 1939.
- Сїаїїсїїчкї іодїшњак Краљевине Јуїославије*, књига X (1940), Државна штампарија, Београд 1941.
- Устав Краљевине Југославије, *Службене новине Краљевине Јуїославије*, бр. 207 од 9. септембра 1931. године.

ЛИТЕРАТУРА:

- Игор Вуковић, *Кривично іраво, Оїшїїи гео*, Универзитет у Београду – Правни факултет, Београд 2021.
- Смиљана Ђуровић, „Велика економска криза и државна интервенција у међуратној Југославији“, Часлав Оцић (ур.), *Економска криза: Порекло и исходи*, САНУ, Београд 2018, 7–26.
- Clive Emsley, „Violent crime in England in 1919: post-war anxieties and press narratives“, *Continuity and Change* 23/2008, 173–195.
- Тома Живановић, *Оїшїїи гео основа кривичної ірава*, Београд 1921.
- Тома Живановић, *Основи кривичної ірава Краљевине Јуїославије*, Штампарија „Гундулић“, Београд 1935.
- Ђорђе Игњатовић, *Криминолоїија*, Универзитет у Београду – Правни факултет, Београд 2021.
- Ђорђе Игњатовић, „Појам и етимологија насилничког понашања“, *Crimen – часоїис за кривичне науке* 2/2011, 179–211.
- Ђорђе Игњатовић, *Теорије у криминолоїији*, Универзитет у Београду – Правни факултет, Београд 2010.

- Душан Б. Јовић, „Кривична дела против државе у Кривичном закону Краљевине Југославије од 27. јануара 1929. године“, *Весник љравне историје / Herald of Legal History* 1/2022, 137–163.
- Милош Кнежевић, „Рад на унификацији материјалног кривичног права Краљевине СХС – Од пројекта из 1910. године до предлога Казненог законика из 1926. године“, *Весник љравне историје / Herald of Legal History* 1/2020, 165–230.
- Невенка Д. Кнежевић-Лукић, *Насиљанак и развој научно-техничке љолице у Србији (1904–1941)*, Универзитет у Београду – Студије при универзитету – Историја и филозофија природних наука и технологије, Београд 2019.
- Миомира Костић, „Криминогени утицај макро социјалних фактора на деликте насиља“, *Зборник радова Правној факултету у Нишу* 42/2002, 211–229.
- Ивана Крстић Мистрицеловић, Јелена Радовић Стојановић, „Статистика имовинског криминала у Краљевини Југославији“, *Зборник радова Правној факултету у Нишу* 93/2021, 99–126.
- Ивана Крстић Мистрицеловић, „Кривично право у Краљевини СХС/Југославији од 1918. до 1941. године“, *Казнено-љољравни заводи у Србији – љримек казнено-љољравној завода Пожаревац, Забела 1918–1945 – књија груја*, Историјски архив Пожаревац, Пожаревац 2020, 7–43.
- Ивана Крстић Мистрицеловић, „Организација казненех завода у Краљевини СХС/Југославији 1918 – 1941“, *Казнено-љољравни заводи у Србији – љримек казнено-љољравној завода Пожаревац, Забела 1918–1945 – књија груја*, Историјски архив Пожаревац, Пожаревац 2020, 44–90.
- Cesare Lombroso, *Crime, Its Causes and Remedies*, William Heinemann Ltd, London 1911.
- Зоран С. Мирковић, *Срљска љравна историја*, Универзитет у Београду – Правни факултет, Београд 2019.
- Миодраг Николић, „Статистика у Србији“, *Зборник Мајнице срљске за грушљљвене науке*, 116-117/2004, 225–252.
- Миодраг Николић, *Историја и сљаљисљика о љри Јуљославије*, Републички завод за статистику, Београд 2020.
- Јелена Радовић-Стојановић, *Криминал и економија Србије*, Криминалистичко-полицијски универзитет, Београд 2021.
- Larry J. Siegel, *Criminology*, Ninth edition, University of Massachusetts, Lowell 2006.
- Gerhard J. Falk, „The Influence of the Seasons on the Crime Rate“, *Journal of Criminal Law, Criminology and Police Science* vol. 43, 2/1952, 199–213.
- Beatriz Cruz, Natalija Lukić, Susanne Strand, „Gender Perspective of Victimization, Crime and Penal Policy“, Dragica Vujadinović, Mareike Fröhlich, Thomas Giegerich (eds.), *Gender-Competent Legal Education*, Springer, Cham 2023, 467–502.

Dušan B. JOVIĆ*

VIOLENT CRIMES AND CRIMINAL SANCTIONS IN THE KINGDOM OF YUGOSLAVIA

Summary

This paper shows statistical data regarding the crime rate in the Kingdom of Yugoslavia between the years of 1929 and 1939 simultaneously showing the development of the statistical office in the Principality of Serbia, Kingdom of Serbia, and later in the Kingdom of Serbs, Croats, and Slovenes (Yugoslavia) since its inception in 1862 until the start of World War II in Yugoslavia in 1941. The data shown in the paper is based on the Yearly statistical reports of the Kingdom of Yugoslavia, published for the period between 1929 and 1939 by the General State Statistics Office. In the period between 1932 and 1941 ten reports were published that constituted a kind of cluster of statistical data important for this research, such as data on the population (including census data from 1921 and 1931), the economy (including information on agriculture, industry, transportation, and trade), education, culture, government (encompassing data on the military and navy, civil service, and state finances), as well as comprehensive statistics on crime in the country. Data on criminality in the territory of the Kingdom of Yugoslavia are shown through the practice of trial and county courts as well as penal institutions. The corpus of criminality-related data comprises of not only comprehensive data on types of criminal acts committed and sanctions imposed upon their perpetrators but also detailed data about the persons convicted of crimes, including their gender, age, religious affiliations, education, nationality, profession, marital status... The author will try, through analysis of available statistical data, to show a holistic and detailed image of criminality in the territory of the Kingdom of Yugoslavia, with an emphasis on violent crime, or more accurately on the data of county and trial courts on the persons convicted of such crimes and the sanctions that were imposed upon such persons that period. For the purpose of the research subject the author used a historical scientific research strategy and a globalist approach to the analysis of secondary data in the Yearly statistical reports of the Kingdom of Yugoslavia.

Key words: *Kingdom of Yugoslavia. – Criminology. – Criminal law. – Criminal sanctions. – (Violent) crimes – Statistics.*

Рад приспео / Paper received: 13.9.2023.

Прихваћен за објављивање / Accepted for publication: 2.11.2023.

---

* Second year student of undergraduate studies of law at the University of Belgrade Faculty of Law, dusanjoviccc@gmail.com

This paper is an expanded version of the presentation given at the Iustoria 2023: Law and Punishment conference, held from 23 to 25 March at the University of Belgrade Faculty of Law.